

turistický sprievodca

VEĽKÁ FATRA

 DAJAMA

9 788081 361128

odporúčaná cena 11,95 €

+ turistická mapa

turistický sprievodca

VELKÁ FATRA

Peter Podolák

Zostavil: Daniel Kollár

Veľká Fatra

3. doplnené vydanie, 2020

Editor: Daniel Kollár

Pešie turistické trasy: Peter Podolák

Prírodné pomery: Ján Lacika a Peter Podolák

Turistické zaujímavosti: Kliment Ondrejka

Lektor trás: Tomáš Trstenský

Zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Technický redaktor: Tibor Kollár

Jazyková úprava: Jana Hyžová a Tibor Kollár

Fotografie: Viliam Kapusta, Tibor Kollár, Daniel Kollár, Zuzana Kollárová, Ján Lacika, Silvester Stiegler, Jozef Štefunko a Tomáš Trstenský

Výškové profily: Ján Lacika a Marianna Lázníčková

Výrezy máp: Kartografie HP a SHOCart, www.kartografiehp.cz
a Marianna Lázníčková

Obálka: Daniela Kollárová

Dizajn a typografia: Marianna Lázníčková

Tlač: PRESS GROUP, s. r. o., Banská Bystrica

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovolené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA

Karľoveské rameno 4B, 841 04 Bratislava-Karľova Ves

tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2020 ako svoju 329. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-112-8

Milí čitatelia,

vydavateľstvo DAJAMA sa od začiatku svojej existencie venuje propagácii regiónov Slovenska a vydávaniu publikácií o jeho geograficko-historických oblastiach. V rámci viacerých edícií spracúvame jednotlivé mestá a regióny Slovenska a približujeme ich históriu a súčasnosť. Všetky publikácie pripravujeme nielen v slovenskom jazyku, ale niektoré aj v jazykových mutáciách. Vydávanie publikácií o Slovensku je hlavným cieľom našej činnosti, prostredníctvom ktorej chceme predstaviť jednotlivé prírodné a kultúrno-historické krásy našej krajiny.

S podobným zámerom sme v roku 2001 začali pripravovať edíciu S batohom po Slovensku, v ktorej doteraz vyšlo sedemnášť titulov: Západné Tatry, Slovenský raj, Nízke Tatry, Vysoké Tatry, Malá Fatra, Veľká Fatra, Okolie Bratislavy, Slovenský kras, Štiavnické vrchy, Biele Karpaty, Súľovské vrchy, Okolie Košíc, Javorníky, Oravské Beskydy, Východné Karpaty, Pieniny, Slovenské rudohorie – západ. Od roku 2007 sme začali s druhým vydaním niektorých najžiadanejších titulov a postupne vyšli Vysoké Tatry, Slovenský raj, Západné Tatry, Nízke Tatry, Malá Fatra, Veľká Fatra a Okolie Bratislavy. V roku 2020 vychádzajú v treťom doplnenom a prepracovanom vydaní tituly Západné Tatry, Slovenský raj, Nízke Tatry, Vysoké Tatry, Malá Fatra a **Veľká Fatra**. Ich obsah tvoria najzaujímavejšie pešie trasy s niektorými podrobnejšie spracovanými turistickými cieľmi. Okrem opisov základných trás v nich možno nájsť aj výrezy panoramatických máp s priebehom jednotlivých trás. Samozrejme, nechýba ich výškový profil, charakteristika náročnosti a časový rozvrh, ktoré dopĺňajú fotografie typickej scenérie. Úvod jednotlivých kníh obsahuje všeobecné informácie, základnú charakteristiku prírodných pomerov oblasti, východiská túr a mapu regiónu s vyznačením polohy opisovaných turistických trás. Na záver sme zaradili register najvýznamnejších turistických bodov a praktické informácie. Doplnkom sprievodcu je aj turistická mapa v mierke 1 : 50 000, ktorá je priložená v plastovom obale a spolu s knihou vytvárajú jeden celok.

Všetky odporúčané trasy sme spracovali na základe osobných skúseností našich autorov a spolupracovníkov, ktorým by sme sa touto cestou chceli poďakovať. Napriek tomu nemožno vylúčiť menšie zmeny, ktoré mohli v poslednom období nastať. Budeme vďační, ak pri zistení nejakej nepresnosti pošlete vašu informáciu na adresu vydavateľstva. V ďalšom vydaní môžeme po overení urobiť prípadnú zmenu alebo úpravu.

Veríme, že si vyberiete z ponuky výletov do najkrajších horstiev Slovenska a že prežijete romantické chvíle v lone slovenských hôr. Želáme vám pekné počasie, dobrú náladu a šťastný návrat domov.

Daniel Kollár

Obsah

System sprievodcu	5
Poloha	9
Prírodné pomery	10
Podložie a povrch	10
Podnebie a vodstvo	17
Pôdy, rastlinstvo a živočíšstvo	21
Ochrana prírody	23
Východiská túr	24
Mapa	30
1 Na Šíp	33
2 Do Vlkolínce a na Malinné	37
3 Na Šiprúň	41
4 Na Rakytov.	44
5 Na Zvolen.	51
6 Na Ostredok a Križnu.	55
7 Na Ploskú	59
8 Na Japeň	63
9 Na Križnu zo Starých Hôr	67
10 Od Kráľovej studne Blatnickou dolinou	71
11 Od Kráľovej studne Gaderskou dolinou	77
12 Na Drienok.	83
13 Chodníkom Janka Bojmíra na Tlstú.	87
14 Na Tlstú a Ostrú	91
15 Na Borišov	95
16 Na Lysec	99
17 Na Klák	103
18 Hrebeňom Veľkej Fatry – 1. časť	106
19 Hrebeňom Veľkej Fatry – 2. časť (turčianska vetva)	112
20 Hrebeňom Veľkej Fatry – 2. časť (liptovská vetva).	118
Register	124
Praktické informácie	126

System sprievodcu

Edícia S batohom po Slovensku je určená najmä turistom, ktorí uprednostňujú pešiu turistiku.

Úvodná časť sprievodcu je venovaná všeobecným informáciám o koncipovaní jednotlivých trás a o základných zásadách pohybu v prírode. Prvá kapitola stručne oboznamuje s prírodnými pomermi územia (od povrchových foriem cez charakteristiku vodstva, podnebia, pôd, rastlinstva a živočíšstva až po ochranu prírody). Po stručnej prírodnej charakteristike a predstavení turistických východísk nasleduje mapa regiónu s vyznačením a očíslovaním opisovaných turistických trás.

Po všeobecnej časti nasleduje opis jednotlivých trás. V úvode každej turistickej trasy možno nájsť prehľad najdôležitejších informácií zoradených podľa hesiel. Prvým heslom je poloha definujúca územie, v ktorom je turistická trasa situovaná. Druhým heslom je východiskový bod, ktorý obsahuje názov miesta, kde sa výlet začína, a spôsob jeho dosiahnutia (napr. zastávka SAD – Slovenskej autobusovej dopravy, zastávka ŽSR – Železníc Slovenskej republiky, parkovisko). Tretím heslom je cieľový bod, ktorý určuje miesto, v ktorom sa turistická trasa končí, a spôsob dopravy z tohto bodu (napr. zastávka SAD – Slovenskej autobusovej dopravy, zastávka ŽSR – Železníc Slovenskej republiky, parkovisko). Štvrtým heslom je časový rozvrh, ktorý predstavuje stručný zoznam významných zastávok na trase spolu s priemerným časom chôdze medzi susednými dvoma v hodinách (v údajoch o celkovom čase nie je započítaný čas využitý na odpočinok či prehliadku zaujímavých miest). Piatym heslom je prevýšenie, to znamená rozdiel medzi najnižším a najvyšším bodom na trase. Po týchto heslách nasleduje charakteristika náročnosti túry a opis základnej trasy.

V opise základnej trasy sa dôraz kladie predovšetkým na prírodnú zaujímavosť, z ktorých niektoré sú zvlášť charakterizované v rámkoch na stranách danej túry. Súčasťou každej trasy je mapový výrez s načrtnutým priebehom túry. Trasy charakterizuje aj výškový profil, pričom informácie o väčšine trás dopĺňa fotografia typickej scenérie. Základné trasy sú koncipované tak, aby umožňovali návštevu všetkých významných oblastí opisovaného územia. Navrhnuté trasy však nemožno chápať ako vyčerpujúci, resp. definitívny zoznam. Ide skôr o odporúčania, ktoré sa dajú voľne kombinovať, spájať (napr. s prenocovaním v horskej chate) alebo skracovať absolvovaním časti trasy. Pri niektorých výletoch sú uvedené aj variantné možnosti.

Náročnosť

Navrhované trasy spravidla vedú po dobre značkovaných chodníkoch a cestách. V prípade možných orientačných problémov je na túto skutočnosť v texte upozornené. To znamená, že v danom úseku treba zvýšiť pozornosť a častejšie používať mapu. Trasy boli zvolené tak, aby si z nich mohol vybrať každý – skúsený turista i človek so slabšou fyzickou kondíciou. Na

presnejšie rozlíšenie stupňa náročnosti sú poradové čísla jednotlivých trás odlišené zelenou, modrou a červenou farbou, ktoré vyjadrujú tri stupne náročnosti: nenáročné, stredne náročné a náročné trasy.

Nenáročné trasy sú v záhlaví označené **zelenou farbou** a predstavujú pešie výlety, ktoré sú vhodné pre menej zdatných turistov, rodiny s menšími deťmi a starších ľudí. Ide o maximálne poldenné výlety s nevelkým prevýšením a dĺžkou prechádzajúce po dobre upravených cestách alebo chodníkoch.

Stredne náročné trasy sú označené **modrou farbou**. Vhodné sú pre zdatnejších turistov a pre rodiny s väčšími či fyzicky zdatnejšími deťmi, pretože vyžadujú dobrú fyzickú kondíciu. Z hľadiska časového rozvrhu sú dlhšie, prekonávajú väčšiu vzdialenosť a dosahujú výraznejšie prevýšenie. Niektoré sú náročnejšie aj na orientáciu a vyžadujú si skúsenosti s pohybom v prírode.

Náročné trasy sú označené **červenou farbou** a sú určené mimoriadne zdatným turistom, ktorým nerobí problém celodenný pohyb v teréne, veľké prevýšenie, využívanie technických pomôcok a sťažená orientácia. Sú vhodné pre ľudí s výbornou fyzickou kondíciou a dostatočnými skúsenosťami s pohybom v náročnom teréne.

Turistický výstroj

Základom fyzickej a psychickej pohody pri absolvovaní horských a vysokohorských túr je vhodné oblečenie a výstroj, najmä pevná obuv s profilovanou podrážkou. Športová obuv (tenisky a pod.) alebo poltopánky nohy nechránia pred úrazom v skalnatom teréne, predovšetkým v pohyblivej sutine. Na telo si treba obliecť vhodnú spodnú bielizeň (tzv. termobielizeň), ako strednú vrstvu možno odporučiť oblečenie napríklad z materiálu Polar rôznej hrúbky. Ako vrchné ošatenie sú vhodné vetrovky a nohavice z vodoodpudivých a vetruvzdorných materiálov (napr. typu Goratex). Pri dlhších a náročnejších túrach by vo výstroji nemal chýbať plášť do dažďa, čiapka, rukavice, pišťalka, tepelnoizolačná fólia pre nepredvídané situácie a základná lekárnica. Lyžiarske palice, čakan a stúpacie železá (tzv. mačky) odporúčame v období, keď sú v dolinách a sedlách snehové polia. K ďalším nevyhnutným potrebám patria osobné doklady, hodinky, mapa a turistický sprievodca s opisom trás, dostatok jedla a tekutín a vrecko na znesenie vlastných odpadkov. V prípade dlhších túr sa aj v letných mesiacoch odporúča voliť teplejšie oblečenie, pretože náhla zmena počasia môže pre turistu bez dostatočného vybavenia znamenať nepríjemné zážitky.

Desať základných zásad bezpečného pobytu v horách

1. Pri výbere túry treba zohľadniť zdatnosť turistu.
2. O schodnosti trasy je vhodné informovať sa na stanici horskej služby.
3. Cieľ túry a predpokladaný čas návratu je vhodné oznámiť ubytovateľovi a zapísať sa do knihy vychádzok.
4. Na dlhšiu túru sa odporúča odísť ráno.
5. Aj za slnečného počasia treba použiť pevnú obuv.
6. Do batoha si treba zabaliť nepremokavé oblečenie.
7. Ak sa počasie začne zhoršovať, treba sa včas vrátiť.
8. Počas túry sa odporúča smerovať po značkových chodníkoch, neodbočovať do neznámeho terénu a nevstupovať na snehové polia.
9. Ak je chodník nad pásmom lesa pokrytý snehom a nemá tyčové značkovanie, nepovažuje sa za značkový a nesmie sa po ňom pokračovať.
10. Ak sú turisti okolnosťami prinútení nevrátiť sa na miesto ubytovania, je ich povinnosťou oznámiť túto skutočnosť ubytovateľovi.

Desať základných pokynov pri pohybe po turistických chodníkoch

1. Plánovanú trasu si treba preštudovať vopred podľa turistickej mapy a turistického sprievodcu.
2. Hlavnú pozornosť treba venovať križovatkám ciest vo voľnom teréne a križovatkám ulíc pri prechode obcami, kde trasu spravidla križuje rad ulíc a ciest.
3. Na ostré zlomy a zmenu smeru na menej dôležitú komunikáciu upozorňuje šípka (značka s hrotom).
4. Ak na väčšej vzdialenosti (asi 300 m) značka chýba, ide pravdepodobne o nesprávny smer. V tomto prípade sa treba radšej vrátiť na najbližšiu križovatku a hľadať správny smer.

5. Pri príchode na väčšie voľné plochy v poraste s málo zreteľnými chodníkmi si treba pozorne prezrieť protiláhly okraj porastu, či na ňom nie je veľká pásová značka (tzv. volavka).

6. Pri značovaní niektorých trás nemohli byť dodržané pravidlá značkovania alebo stanovený trojročný cyklus obnovy, čo môže spôsobiť nečitateľnosť značiek, ich nedostatočnú hustotu a nesúlad s mapou.

7. Pri chôdzi sa odporúča pozeráť aj späť a overiť si, či značkovanie v protismere nie je spoľahlivejšie.

8. Odporúča sa odmerať si vzdialenosti jednotlivých bodov na turisticky značkových trasách z mapy pre kontrolu dĺžky pochodu a vzdialenosti.

9. Pri pohybe v teréne informujú o vzdialenosti a mieste údaje na smerovníkoch (na smerovke sú uvedené tri postupné ciele na danej trase a údaje o čase potrebnom na ich dosiahnutie).

10. Turisticky značované trasy sú v plnom rozsahu použiteľné len v období bez snehovej pokrývky.

Mapy

Každú trasu dopĺňa mapka s jej zvýrazneným priebehom. Súčasťou sprievodcu je aj turistická mapa v mierke 1 : 50000 vložená do plastového obalu.

Elektronická príprava trasy

Hikeplanner je interaktívna on-line služba prevádzkovaná turistickým portálom HIKING.SK. Vyhľadá vyznačenú turistickú trasu medzi dvoma zadanými rázcestiami (s možnosťou zadať jedno priebežné rázcestie) a podľa výberu môže minimalizovať vzdialenosť, prevýšenia alebo pre potreby hrebňovníek uprednostňovať červenú značku. Následne zobrazí údaje o danej etape – vzdialenosti, stúpania, klesania, časový odhad a farby značkových chodníkov, ktorými etapa prechádza. Do systému sú zaradené zväčša len rázcestia (TIM), kde sa križujú aspoň dva rôzne značované chodníky.

Databáza sa priebežne aktualizuje v snahe zachytiť súčasný stav v teréne. Naplánovanú trasu si možno pozrieť on-line na turistickej mape na adrese www.turistickamapa.sk, ktorú prevádzkuje portál HIKING.SK.

S obmedzenou funkčnosťou je dostupná aj WAP verzia pre mobilné telefóny (<http://hiking.sk/wap>). Hikeplanner tak možno využiť aj priamo v teréne, samozrejme, ak je dané územie dostatočne pokryté signálom.

Poloha

Veľká Fatra nachádzajúca sa v centrálnej časti Slovenska predstavuje jadrové pohorie tiahnuce sa severojužným smerom. Na severe tvorí hranicu oblasti rieka Váh (medzi Krpelanmi a Kralovanmi), ďalej rieka Orava. K Veľkej Fatre sa severne od Váhu zaraďujú aj vrcholy Šipskej Fatry – Šíp, Havran, Ostré, Kečky, Radičiná a Čebrať, takže hranica prechádza po ich severnom úpätí až po dolinu Likavského potoka a jeho sútok s Váhom v Ružomberku. Východná hranica vedie pomerne širokým Revúckym podolím, Korytnickou a Starohorskou dolinou. Na juhu je k oblasti pričlenený masív vyhladkového vrchu Japeň (z geomorfologického hľadiska je súčasťou Starohorských vrchov, ktoré sú samostatnou geomorfologickou jednotkou). Na Veľkú Fatru z južnej strany bezprostredne nadväzujú vulkanické Kremnické vrchy. Južná hranica medzi týmito pohoriami prebieha po geologickej línii oddeľujúcej vápence od vulkanických hornín, ktorá je definovaná v prevažnej miere Harmaneckou dolinou a v menšej miere svahom vrchu Kotolnica ležiaceho južne od Harmaneckej doliny. Západnú hranicu Veľkej Fatry tvorí výrazná zlomová línia, ktorá ju oddeľuje od Turčianskej kotliny. Hranica pohoria prechádza od juhu na sever po spojnici obcí Blatnica, Necpaly, Belá-Dulice a Sklabiňa.

Dlhšia os takto vymedzeného územia pretiahnutého v severojužnom smere meria vyše 40 km. Jeho šírka meraná v poludníkovom smere sa pohybuje od 20 km do 25 km. Veľká Fatra leží takmer uprostred

Slovenska. Severné úpätie Šípскеj Fatry je od slovensko-poľskej štátnej hranice vzdialené necelých 30 km, južné úpätie Veľkej Fatry je od štátnej hranice s Maďarskou republikou vzdialené asi 70 km. Geografický stred Slovenska, za ktorý sa považuje vrch Hrb na severnom okraji sopky Poľana, je situovaný asi 25 km od juhovýchodného okraja Veľkej Fatry.

V susedstve Veľkej Fatry sa nachádzajú prevažne horské masivy. Na severe je to krivánska časť Malej Fatry a Oravská vrchovina, na východe Chočské vrchy, Nízke Tatry a Starohorské vrchy, na juhu Kremnické vrchy a na západe Žiar. Medzi týmito pohoriami oblasť ohraničujú nižšie položené kotliny – Turčianska, Liptovská a Zvolenská.

Masívne pohorie Veľká Fatra predstavuje prírodnú bariéru medzi kotlinami stredného Slovenska. Rozhraničujú historické regióny bývalého Uhorska (Turiec, Oravu a Liptov) i súčasné územnosprávne jednotky Slovenskej republiky. Administratívne patrí opisovaná oblasť k piatim okresom.

Prírodné pomery

Podložie a povrch

Územie oblasti tvorí Veľká Fatra a k nej prilahlé znížené časti okolitých kotlín a dolín. Veľká Fatra sa vyznačuje kompaktnou, uzavretou podobou. Na západnej strane ju ohraničuje mohutná zlomová línia. Pohorie má výrazný, na úseku Krížna – Ploská jednotný hlavný hrebeň.

Masívny chrbát sa v blízkosti Ploskej vetví na dve približne rovnako dlhé rászochy, medzi ktoré zo severu vniká vyše 25 km dlhá Lubochnianska dolina. Turčianska vetva, ktorá sa tiahne od Ploskej priamo na sever, sa vetví len na západnú stranu smerom do Turčianskej kotliny. Je prevažne zalesnená a končí sa pri Váhu masívom Kopy. Vyššia je liptovská vetva, ktorá sa odkláňa na severovýchod a má striedavo hôľny a lesný charakter. V tzv. Šiprúnskom uzle hrebeňov sa hlavný chrbát rozvetvuje na celý systém rászoch, ktoré sa končia pri Váhu.

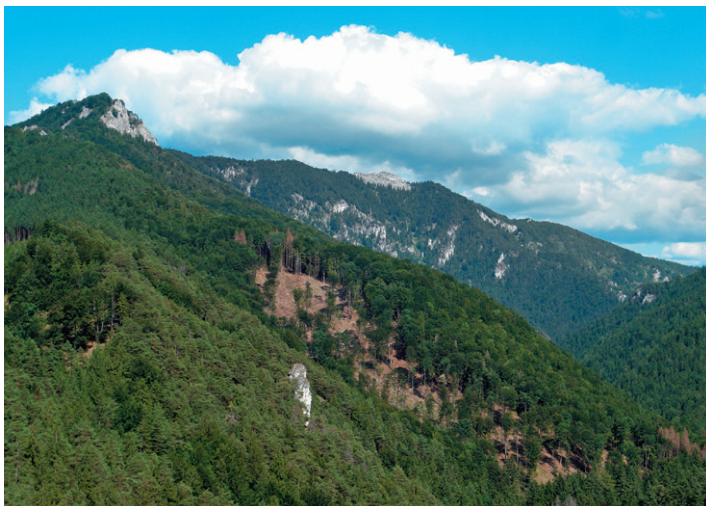
Veľká Fatra má podobnú geologickú stavbu ako iné kryštálicko-druhohorné pohoria Vnútorých Západných Karpát. Obsahuje kryštálické jadro, na ktoré sa nasunuli mohutné komplexy prikrývov druhohorných hornín. Jadro tvoria prvohorné vyvreniny – horniny žulového typu (granity a granodiority), zvyšky kryštálických bridlic sa vyskytujú len zriedkavo na jeho okrajoch. Kryštálické jadro nie je veľmi veľké, z približne 600 km² územia Veľkej Fatry naň pripadá iba niekoľko desiatok štvorcových kilometrov. Tiahne sa naprieč pohorím od západu na východ, začína sa približne

Najvyššie vrchy Veľkej Fatry (nadmorská výška v metroch)

1. Ostredok	1 596	6. Ploská	1 532
2. Frčkov	1 585	7. Smrekovica	1 530
3. Križna	1 574	8. Borišov	1 510
4. Rakytov	1 567	9. Malá Smrekovica	1 485
5. Suchý vrch	1 550	10. Čierny kameň	1 479

v oblasti Sklabinského Podzámku, pretína najskôr turčiansku vetvu hlavného hrebeňa a Lubochniansku dolinu, neskôr liptovskú vetvu hlavného hrebeňa v oblasti Smrekovice a klesá do Revúckeho podolia. Na okrajoch kryštallického jadra vystupujú na povrch horniny druhohornej obalovej série (tzv. šiprúnska séria). Tvoria ju najmä kremence, kremité pieskovce a pestré bridlice. Pás týchto hornín sa podobne ako jadro tiahne naprieč hlavným hrebeňom južne od Kláku.

Rozsiahle horotvorné pohyby z konca druhohôr výrazne zasiahli aj na územie Veľkej Fatry. Z juhu boli na vzdialenosť niekoľkých desiatok kilometrov presunuté príkrovy budované prevažne mezozoickými súvrstviami. Tento druhohorný obal kryštallického jadra je prevládajúcim geologickým útvarom Veľkej Fatry. Spodný príkrov, ktorý sa podľa miesta hlavného výskytu nazýva križňanský, obsahuje komplex hornín od vápencov a dolomitov cez jurské sedimenty až po mohutné kriedové slieňovcové súvrstvia. Horný chočský príkrov je nasunutý priamo na križňanský a z väčšej časti ho tvoria stredotriasové vápence a dolomity. Nachádza sa najmä v južnej a juhozápadnej časti pohoria – v oblasti Gaderskej a Blatnickej doliny, doliny Dedošová a na hrebeňoch medzi nimi. Súčasnú podobu Veľkej Fatry ovplyvnili aj trefohorné tektonické pohyby, ktoré už jestvujúci podklad premiešali a vyzdvihli. V období trefohôr začali pôsobiť aj exogénne zvetrávacie procesy. Mladšie horniny možno nájsť len na okrajoch pohoria (napr. pri Ružomberku a Krpelanoch). Najmladšie, t. j. kvartérne sedimenty reprezentujú najmä travertíny ukladajúce sa z minerálnych vôd (napr. pri Rojkove a Bielom Potoku). Z ostatných sedimentov sa zachovali štrkové

nánosy riečnych terás a svahové sutinové uloženiny nachádzajúce sa vo všetkých častiach pohoria.

Geomorfologické pomery Veľkej Fatry sú výsledkom dlhodobého vývoja. Pohorie Veľká Fatra predstavuje samostatný celok patriaci do Fatransko-tatranskej oblasti Vnútorých Západných Karpát. Podľa charakteristických črt reliéfu sa člení na viaceré jednotky nižšieho rádu.

Najvyššie časti Veľkej Fatry zaberá Hôlna Fatra. Tvorí ju široký, mätko modelovaný ústredný chrbát, ktorý sa tiahne od Kráľovej studne cez Krížnu, Ostredok (najvyšší vrch pohoria s výškou 1596 m), Suchý vrch a Ploskú až po Rakytov a jeho bočné rázsochy (napr. Borišov). Hôlny typ reliéfu sa viaže na slieňovcové súvrstvia spodnej kriedy a charakterizujú ho široké a zaoblené tvary. Jeho vznik a vývoj sa čiastočne spája aj s ľudskou činnosťou, pretože človek pre získanie drevnej suroviny odlesnil veľké plochy a vytvoril pasienky až v najvyšších častiach pohoria. V niektorých oblastiach Hôlnej Fatry možno nájsť zvyšky starého rozrušeného podkladu. Typickým príkladom je z viacerých strán dobre viditeľné tmavé bralo Čierneho kameňa. Na mierne modelovanom hôlnom reliéfe tu leží rozsiahle vápencové bralo, ktoré je zvyškom pôvodne súvislého chočského príkrovu. Medzi útvary takéhoto pôvodu patrí aj rozrušený terén medzi Krížnou a Suchým vrchom, okolie Ploskej a kedysi známe a v starých mapách zaznačené „Alpy“, z ktorých možno na súčasnej turistickej mape nájsť iba názov Skalná Alpa.

Na rozdiel od hôlnej časti Bralná Fatra zaberá divoké, hlboké doliny zarezané vo vápencovo-dolomitických súvrstviach, ktoré sú časté najmä

v južnej, juhozápadnej a západnej časti pohoria, a bralnaté chrbty a vrcholy medzi nimi. Do tejto časti patria doliny: Gaderská, Dedošová, Vlkánová, Blatnická a Žarnovická, z významnejších vrchov možno spomenúť Tlstú, Ostrú a Veľký Rakytov s množstvom skalných veží, okien a jaskýň. Severná, resp. severovýchodná časť pohoria, ktorá inklinuje k Liptovu, nesie názov podľa dominantného vrchu Šiprúň. Zo známejších vrcholov sa v tejto časti nachádza Tlstá hora, Malinné a Sidorovo, z dolín Bystrá, Hrabovo, Vyšné a Nižné Matejkovo. V západnej oblasti, ktorá smeruje k Turcu, je najvýznamnejším vrchom v bočnej rászoche umiestnený Lysec.

Zimné zväžanie sena z Lysca

Na južných svahoch mohutného vrchu Lysec je dodnes roztrúsených niekoľko drevených senníkov, ktoré ešte donedávna slúžili na zimné uskladnenie sena. A nie je to tak dávno, čo po jeho strmých svahoch spúšťali odvážni chlapi uprostred zimy kopy sena vlastným, úplne špecifickým spôsobom. Po výstupe do hôľneho pásma k senníkom začali na špeciálne štvor- až päťmetrové „raže“ (dlhé ostré palice s krátkou latkou na povraz) pevne nabíjať vysušené pláty sena. Keď dosiahli hmotnosť okolo 150 kg, „ražeň“ dovliekli na kraj úšustu. V tej chvíli nasledovala najnebezpečnejšia časť práce. V stokilometrovej rýchllosti sa chlapi prichytení o seno spúšťali dolu k saniam cez strmý výsek v lese.

Na hlavnom hrebeni turčianskej vetvy dominujú vrchy Jarabíná a Klák a z dolín Jasenská, Veľká a Podhradská. Doliny na západnej strane pohoria

sú na rozdiel od dolín na jeho východnom okraji mohutnejšie a dlhšie. Samostatnú časť oblasti tvorí Revúcke podolie, ktoré sa začína pri rozšírení doliny riečky Revúca pri Liptovskej Osade, kam rieka priteká zo Suchej doliny z oblasti Liptovských Revúc. V šírke asi 2 km sa tiahne až k Ružomberku, kde ústi do Liptovskej kotliny. Samostatnú jednotku tvorí aj masív Zvolena, ktorý sa tiahne od sedla Veľký Šturec cez Motyčskú hoľu, Zvolen až po Malý Zvolen. Od Nizkých Tatier ju oddeľuje Korytnická dolina a od Starohorských vrchov sedlo Donovaly.

Šípska Fatra leží v najsevernejšej časti turistickej oblasti. Priamo z doliny rieky Orava sa medzi Kralovanmi a Párniceou dvíha masív Šípa. Smerom na východ ležia izolované vrchy Havran, Ostré, Hrdoš, Kečky, Radičiná a Čebrať.

Krasové javy majú vo Veľkej Fatre priaznivé geologicko-geomorfologické podmienky takmer na celom území. Najmohutnejšie a najsúvislejšie plochy skrasovatených vápencovo-dolomitových súvrství tvoria jej západné a južné časti. V pohorí možno rozlíšiť niekoľko samostatných krasových oblastí. Vrcholové partie výrazných výšin v okolí Ružomberka – Tlstá hora, Meškovo a Žlabiny sú charakteristické menšími jaskyňami na úpäti a puklinovými priepasťami, z ktorých Veľká meškovská priepasť dosahuje hĺbku 72 m (je najhlbšia vo Veľkej Fatre). Severne od Váhu sa v masíve vrchu Čebrať nachádza asi 60 m dlhá puklinová jaskyňa, viacero menších jaskýň je aj v oblasti Kečky a Radičinej. Niekoľko jaskýň menších rozmerov možno nájsť aj v masíve Šípa. Výrazný masív Kopy nad Kralovanmi skrýva viacero menších jaskýň (do 100 m) v doline Váhu nad vodnou nádržou Krpelány.

V oblasti Suchého vrchu možno vidieť lokálne povrchové krasové javy – škrapové polia. Značné sú rozlohy skrasovatených hornín v Belianskej, Gaderskej a Blatnickej doline (aj s ich odbočkami a masívmi Tlstej, Ostrej a Drienka). Z významnejších jaskýň je známa voľne prístupná jaskyňa Mažarná s archeologickými nálezmi, Lom v masíve Tlstej, Jaskyňa na Vyhni nad Konským dolom a Horná a Dolná Túfna nad Harmancom. Keďže sa nachádzajú v tesnej blízkosti turistických chodníkov, možno si prezrieť ich impozantné portály. Vchádzať hlbšie do podzemných priestorov bez špeciálneho jaskyniarskeho výstroja sa však neodporúča. V blízkosti Bieleho Potoka (južne od Ružomberka) vyviera rad prameňov, z ktorých sa vyzrážavajú travertínové usadeniny. Vďaka tomu tu vzniklo viacero travertínových kôp a terás.

Poslednou významnou krasovou oblasťou Veľkej Fatry je Harmanecký kras, ktorý sa tiahne od Kráľovej studne po dolinu potoka Harmanec. Už dávno známe jaskyne Horná a Dolná Túfna sa nachádzajú v hornej časti doliny Túfna. V južnej časti sa v masíve Kotolnice nachádza verejnosti sprístupnená Harmanecká jaskyňa, ktorá je s dĺžkou 1 km najvýznamnejšou jaskyňou pohoria. Jaskyňa je pozoruhodná najmä bohatou, prevažne bielou alebo sivobielou kvapľovou výzdobou, veľkými sieňami a sústavou chodieb. Jej podzemné priestory vznikli v druhohorných vápencoch stredného triasu pôsobením presakujúcej zrážkovej vody. Jaskyňa má jednoduchý pôdorys, vyznačuje sa však mohutnými dómami, komínmi a priepasťami. Najkrajšou výzdobou vyniká Biely dóm a Klenotnica.

Podnebie a vodstvo

Vo Veľkej Fatre závisí klimatická charakteristika podobne ako v iných vyšších pohoriach Slovenska od reliéfu a nadmorskej výšky. Vyplýva to z relatívne malých horizontálnych vzdialeností a veľkých výškových rozdielov, ktoré majú zásadný vplyv na teplotu, zrážky, silu a smer vetra a pod.

Prevažná časť Veľkej Fatry patrí do chladnej klimatickej oblasti. Priemerná ročná teplota býva nižšia ako $4\text{ }^{\circ}\text{C}$, v najvyšších častiach pohoria klesá aj pod $2\text{ }^{\circ}\text{C}$. V horských dolinách sú teplotné podmienky o niečo priaznivejšie. Počet letných dní (s teplotou vyššou ako $25\text{ }^{\circ}\text{C}$) sa v dlhodobom priemere napríklad v Lubochnianskej doline pohybuje od 10 do 20, pričom vo vyšších častiach pohoria sa letné dni vôbec nevyskytujú. Počet ľadových dní (s teplotou pod $0\text{ }^{\circ}\text{C}$) sa zvyšuje so stúpajúcou nadmorskou výškou, v najvyšších častiach pohoria ich môže byť aj vyše 70 za rok.

Nižšie položené časti na okrajoch pohoria – priľahlá časť Turčianskej kotliny, dolina Váhu, najzápadnejší výbežok Liptovskej kotliny pri Ružomberku – patria do mierne teplej klimatickej oblasti. Priemerná ročná teplota býva vyššia ako 6 až $7\text{ }^{\circ}\text{C}$. Počet letných dní je obvyčajne vyšší ako 30 a počet ľadových dní napríklad v okolí Martina klesá pod 40, v ďalších uvedených oblastiach sa pohybuje okolo intervalu 40 až 50.

Aj pri hodnotení zrážkových pomerov je zrejmä ich závislosť od nadmorskej výšky a reliéfu. V Turčianskej kotline dosahuje priemerný ročný úhrn zrážok hodnotu do 800 mm (Martin – 760 mm, Necpaly – 795 mm). Naproti tomu v najzápadnejšej časti Liptovskej kotliny sú zrážky menej výdatné

(Ružomberok – 737 mm) aj napriek vyššej nadmorskej výške. Spôsobuje to zrážkový tieň Veľkej Fatry v prevládajúcom západnom prúde. Vo všeobecnosti však množstvo zrážok s nadmorskou výškou pribúda (napr. priemerný ročný úhrn zrážok je v Starých Horách 1 048 mm, v Hornom Harmanci 1 132 mm). V najvyšších častiach pohoria dosahujú hodnoty zrážok aj viac ako 1 200 mm. Najbohatším mesiacom na zrážky je júl.

Podobná charakteristika sa vzťahuje aj na snehovú pokrývku. V kotlinách sa jej priemerná hrúbka pohybuje od 30 do 40 cm, pričom sneh sa na zemi drží priemerne 70 až 90 dní (Martin – 70, Ľubochňa – 85). Smerom k vyšším častiam vo vnútri pohoria sa priemerná hrúbka snehovej pokrývky zvyšuje na 200 cm a dĺžka trvania na viac ako 100 dní. Snehové lavíny patria vo Veľkej Fatre k bežným zimným javom. K rozvoju ich aktivity veľkou mierou prispelo odlesnenie strmých svahov a zníženie hornej hranice lesa. Na základe výsledkov nedávnych prieskumov a mapovania sa vo Veľkej Fatre identifikovalo 158 lavínových lokalít, medzi ktorými výrazne prevládajú svahy s južnou expozíciou. Z najznámejších lavínových terénov možno spomenúť Tureckú a Bystrickú dolinu, svahy vrchov Krížna, Ostredok, Ploská, Rakytov a okolie Borišova.

Najväčšou nástrahou pre letných návštevníkov Veľkej Fatry je nestálosť počasia a častý výskyt búrok. Najvhodnejším obdobím na turistiku je preto jesenné obdobie (tzv. babie leto), ktoré sa vyznačuje síce chladnejším, avšak stabilným a suchým počasím. Jedinou nevýhodou je relatívne kratší deň, čo môže spôsobiť problémy na dlhších túrach. Esteticky veľmi pôsobivé sú výlety na hlavný hrebeň za inverzných poveternostných situácií, ktoré sa vyskytujú v jesenných a zimných mesiacoch. Počas nich sú okolité

zniženy skryté do hustej hmly, zatiaľ čo na holiach sa turisti „kúpu“ v snežných lúčoch.

Prevažná časť Veľkej Fatry patrí do povodia Váhu. Iba malú, na juhovýchod sa skláňajúcu časť odvodňujú potoky Bystrica a Starohorský potok do Hrona. Najdôležitejším tokom oblasti je rieka Váh, ktorá tečie v hlboké doline v jej severnej časti a oddeľuje Šipsku Fatru od hlavnej masy pohoria. Zberná oblasť väčšiny vážskych vôd však leží mimo Veľkej Fatry na svahoch Vysokých a Nízkyh Tatier, Chočských vrchov a Liptovskej kotliny. Rieka Turiec je jedným z najvýznamnejších prítokov Váhu. Pramení v Kremnických vrchoch a odvodňuje západnú časť Veľkej Fatry a prilahlú časť Turčianskej kotliny. Rieka Revúca odvodňuje takmer celú východnú časť pohoria. Pramení pod Krížnou a v Liptovskej Osade sa k nej pripája Korytnický potok. Centrálnu časť pohoria odvodňuje riečka Lubochnianka. Od prameňov pod Ploskou tečie smerom na sever najdlhšou dolinou pohoria – Lubochnianskou dolinou.

Severná časť Veľkej Fatry má trochu odlišné hydrologické pomery. Väčšinu tohto územia odvodňujú potoky, ktoré ústia priamo do Váhu (Likavka, Komjatná a Škutovský potok). Na severozápade tvorí hranicu oblasti ďalší významný tok – Orava, ktorá je však vzhľadom na Veľkú Fatru vyslovene cudzorodým tokom. Svoje vody zbiera predovšetkým vo flyšových oblastiach Oravskej Magury a v rámci Veľkej Fatry odvodňuje len najsevernejšiu časť Šipskej Fatry.

Vo viacerých veľkofatranských dolinách možno nájsť vodopády. Napríklad Blatnický potok v rovnomennej doline priberá početné bočné jarky, z ktorých mnohé do doliny padajú v podobe vodopádov a vodných závojov.